

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Proponitur libri titulus, et elogium usque ad vers. 4. Deinde subdit epistola seu dedicatio libri a vers. 8 usque ad 8, qua septem Asta Ecclesis, quibus prædicaverat, suam Apocalypsin dedicat, eisque gratiam et pacem apparetur. Tertio, est prologus, continens narrationem primæ visionis a vers. 8 ad finem. Describit enim speciem gloriosam Christi, quam vidit in medio septem candelabrorum, id est, septem Ecclesiæ Asie.

Notat Alcazar, in singulis hisce tribus partibus, argumentum totius libri indicari, in titulo breviter, paulo latius in epistola, in prologo sex prima actionis persona distinctius. Christus enim forma sua et quasi representat omnia quæ continentur in Apocalypsi, sicut prologus in comedìa totam comediam summatis exhibet.

1. Apocalypsis Jesu Christi, quam dedit illi Deus palam facere servis suis, quæ oportet fieri cito; et significavit, mittens per Angelum suum servo suo Joanni, 2. qui testimonium perhibuit verbo Dei, et testimonium Jesu Christi, quemcumque vidit. 3. Beatus qui legit et audit verba prophetæ hujus, et servat ea quæ in ea scripta sunt: tempus enim prope est, 4. Joannes septem Ecclesiæ, quæ sunt in Asia. Gratia vobis et pax ab eo, qui est, et qui erat, et qui venturus est; et a septem spiritibus, qui in conspectu throni ejus sunt; 5. et a Jesu Christo, qui est testis fideli, primogenitus mortuorum, et princeps regum terræ: qui dilexit nos, et lavit nos peccatis nostris in sanguine suo. 6. Et fecit nos regnum et sacerdotes Deo et Patri suo; ipsi gloria, et imperium in secula seculorum. Amen. 7. Ecce venit cum nubibus, et videbit eum omnis oculus, et qui eum pupugerunt. Et plangent se super eum omnes tribus terræ. Etiam: Amen. 8. Ego sum æt a, principium et finis, dicit Dominus Deus, qui est, et qui erat, et qui venturus est, omnipotens. 9. Ego Joannes frater vester, et participes in tribulatione, et regno, et patientia in Christo Jesu; fui in insula, que appellatur Patmos, propter verbum Dei, et testimonium Jesu. 10. Fui in spiritu in Dominica die, et andivi post me vocem magnam tanquam tubæ. 11. dicentis: Quod vides, scribe in libro; et mitte septem Ecclesiæ, quæ sunt in Asia, Epheso, et Smyrna, et Pergamo, et Thyatiræ, et Sardis, et Philadelphia, et Laodicea. 12. Et conversus sum, ut viderem vocem quæ loquebatur meum; et conversus vidi septem candelabra aurea, 13. et in medio septem candelabrorum aureorum similem Filio hominis, vestitum podere, et præcinctum ad mamillas zona aurea; 14. caput autem ejus et capilli erant candidi tanquam lana alba, et tanquam nix, et oculi ejus tanquam flamma ignis; 15. et pedes ejus similes aurichalco, sicut in camino ardenti, et vox illius tanquam vox aquarum multarum; 16. et habebat in dextera sua stellas septem, et de ore ejus gladius ultra parte acutus exhibet; et facies ejus sicut sol lucet in virtute sua. 17. Et cum vidi sem eum, cecidi ad pedes ejus tanquam mortuus. Et posuit dexteram suam super me dicens: Noli timere; ego sum primus et novissimus. 18. Et vivus, et sui mortuus; et ecce sum vivens in secula seculorum; et habeo claves mortis et inferni. 19. Scribe ergo quæ vidisti, et quæ sunt, et quæ oportet fieri post hæc. 20. Sacramentum septem stellarum, quas vidisti in dextera mea, et septem candelabra aurea: septem stellæ, Angeli sunt septem Ecclesiæ; et candelabra septem, septem Ecclesiæ sunt.

COMMENTARIA IN APOCALYPSIN S. JOANNIS. CAP. I.

15

4. APOCALYPSIS (id est revelatio: nam ἀποκάλυψται grecæ idem est quod reuelo, vellet et arcana delego; καθόμενος enim id est quod tego, occulto: unde καθίημαι, id est velum; et καθαρίζω, id est flammeum sponse, sive velamen capitii mulierum) Jesu Christi (quasi dicat: Hoc est, vel hic incepit propheta Jesu Christo a Deo patre, non enigmatio, sed palam et aperte reuelata; Pater enim clare loquitur Christo Filio suo), QUAM DEBIT ILLI (puta Christo, in sua conceptione et incarnatione: ab ea enim Christus plenus fuit omni scientia, sapientia, gracia et virtute) Deus PALAM FACERS (id est, ut eam palam faceret et reuelaret non aperte, sed per enigmata et symbola) SERVIS SUIS (Christianis: Apocalypsis, inquam, sive revelatio eorum), que oraverit fieri circa, — hoc est, que cito incipient fieri, licet non esto finientur (1). Nam persecutions Christianorum, que hic revelanter, coperant sub Tropiano, qui post Nervam successit Domitiano, et terminabunt in fine mundi. Perperam ergo ex hoc loco suspiciati sunt nonnulli, citio fore finem mundi diem judicii quam suspicionem absterget Christus *Math.* xxv, 36, et *S. Paulus II Thessal.* ii, 1, ut ibi annotavit *S. Thomas* et *S. Augustinus*, lib. *XVIII De Civit.*, lxx. Minus etiam recte ali: Cito, inquit, quia mille anni apud Deum sunt sicut dies una. Hoc enim explicatio non est sufficiens consolatio humane infirmitati, quia tot annorum moras non patitur. Secus est in Prophétis virisque divinis, ut dicunt vers. 7 (2).

Hinc ergo patet Apocalypsin prime revelationem esse animæ Christi in eius incarnatione, idque clare et perfecte; eique sibi, non Prophetis, non etiam Angelis. Fuerunt enim haec secreta abscondita a seculis in Deo, ut ait *S. Paulus Ephes.* iii, 9. Ad Christi enim solius officium pertinebat praescire et prævidere ea, que ejus fideliibus totique Ecclesiæ erant post et per suam mortem eventura, presertim in fine mundi: ibi enim incipit gloriosum Christi regnum. Porro Christus per angelum hanc suam Apocalypsin revelavit *S. Joanni*, qui eam hic describit, omnibusque spectandanopunit; ut in comedìa vel tragedia, res et colloquia Imperatoris aliquius olim facta, per eum qui ejus personam gerit, quasi propria et quasi jam fierent et ab eo gererentur, recensentur et exhibentur. Ita Alcazar in proemio *notat.* 3; qui at addit, *notat.* 4, Joannem hic tacite recusare ne libri appellatio preferat ipsius scriptoris nomen: ait enim, Apocalypsis, non Joannis, sed Jesu Christi sicut nostra Societatem auctor eam Jesu Societatem, non Ignatii, modestæ causa voluit appellari. Ecclesia tamen merito Joannum eum *ho-*

(1) More veterum Prophetarum stilum carmine suo permilit Author, simulque oraculum suum ab argenti gravitate et utilitas commendat.

(2) Ali cito explicit certissime, quia vates magnum rerum conversiones maturas declarare solet, ut earum certitudinem exprimant.

norem defert, quem ille rejecerat, vocatque Apocalypsin S. Joannis.

Ilic ergo Christus suam Apocalypsin, id est revelationem quam a Patre accepit, non totam, sed parlem Ecclesiæ magis profuturam reuelat S. Joanni, et per eum fidelibus; tecte tamen et arcane, scilicet per enigmata, quorum respectu potius est Epicalypsis, quam Apocalypsis. In re ergo est Apocalypsis, sed in modo et phrasí est Epicalypsis, id est occultatio et velamen: ipsi tamen Christo, cui primo clare reuelata est, fuli, et quadam rem, et quadam modum, Apocalypsis, non Epicalypsis. Hoc responsum sit Lutherio, qui sanctam Scripturam vult omnibus esseclaran, ideoque Apocalypsin rejicit, quod obscura sit, et falso dicatur Apocalypsis, id est reuelatio. Addé, licet prophetie in ea sint obscuræ, multa tamen in ea sunt precepta vita clarissima, et præserim exhortationes ad perseverantiam et patientiam tempore persecutionum, ut recte Lutherus respondet Bellarminus, lib. i *De Verbo Dei*, cap. xix. Alio sensu *S. Paulus*, *I Corinth.* cap. i, vers. 7, et *S. Petrus epistola* i, cap. i, vers. 7 et 13, Apocalypsin, sive revelationem Jesu Christi, vocant eam quæ ab ipso Christo facienda est in dicti judicio. Tunc enim se, suamque gloriam, et potestatem judicari, æque ac omnium hominum facta, tam bona quam mala, toto mundo pandet et revelabit.

MITTENS (scilicet hanc Apocalypsin, sive prophetiam) PER ANGELUM SUUM SERVO SUO JOANNI. — Deus enim, et Christus solet per angelos docere et illuminare homines. Hoc enim congruus divinitate providentie ordo posuit, ut immi per medios dirigantur; hocque est officium angelorum, id est legatorum dei. Sunt enim ipsi administratori spirituum in ministerium missi, *Hebr.* i. Par modo Deus Isaiam, Jeremiam aliosque Prophetas ordinari, non se immediate, sed per angelos docuit, eisque suas Prophetias reuelavit, ut dixi proemio in *Prophetas*, Quest. I; revelavit ergo hanc Apocalypsin tota Trinitas Christo secundum humanitatem, Christus angelo, angelus Joanni, Joannes Ecclesiæ, prout illam hic eidem scribit et inserbit.

Nota: Tripliciter logi solet Deus hominibus et Prophetis. *Primo*, per internam locutionem et inspirationem, sive in phantasias factam per angelum (uti communiter accidit), sive in mente factam a solo Deo. Solus enim Deus menti nostræ illabi potest, solus immediate intellectum illuminat, et voluntatem commovet et accendit. *Secondo*, per externam apparitionem et locutionem angelii. *Tertio*, si ipsem Deum vel Christus apparet et loquatur, uti apparuit *S. Paulus* eum convertebas, *Auctor*, ix, 4, et alias aliose scriptis. Tertiū modus nobilio est secundo, et secundus non bilior est primo. Quocirca *S. Hieronymus*, *Math.* cap. ii, Josephi dignitatem p̄ Magis colligit, ex eo quod Deus ad Josephum legaverit angelum,

Magos vero docuerit per se in somnis. Verba ejus sunt : « Qui munera obtulerant Domino, consequenter responsum accipiunt, non per angelum, sed per ipsum Dominum; ut meritorum Joseph privilegium demonstraretur. » Rex enim major honore offici subditum, cum ad eum legit principem aliquem et sua aula, quam cum ad eum nudas mittit epistolas; inspiraciones enim Dei sunt quasi ejus epistola. Ita Alazar.

2. QUIT TESTIMONIUM PERHIBET VERBO DEI, ET TESTIMONIUM JESU CHRISTI. — id est de Jesu Christo, qui est Verbum Dei jam dictum : est enim hendiadys et appositi. Idem enim est « Verbo Dei, » quod « Jesus Christi. » Ita Ribera.

3. SERVAT EA, QUE IN EA SCRIPTA SUNT, — tum ea exequendo, qualia sunt monita, que dantur cap. II et III, Episcopis et Ecclesiis Asiae; tum de vota ea in memoria conservando, ut illi ad Dei obsequium, et sanctam viam, ac patientiam, quin et ad martyrium pro Christo obeundum extiterit: quales sunt visiones que cap. IV et diecens recensentur. Sic de matre Christi dicitur *Luce* cap. II, 19 : « Maria autem conservabat omnia verba haec, conferens in corde suo. »

4. TEMPUS ENI PROPE EST. — Pro tempore grecos non est οπές, sed καιρός, id est opportunitas, q. d. Beatus est qui hanc prophetiam legit et servat, quia prope est tempus et opportunitas uberrimus ex fructu capiendi. Instat enim occasio promerendi beatitudinem et coronam eternam in celis per persecutions, quas jam fidelibus et athletis Christi immixtare previdi, et hic praedicto, nimis pro brevem in iis constantiam et tolerantiam mortis et martyrii, ex quo mox in oculum beandi evolabunt. Ita Areta.

Hucusque titulus Apocalypses, sequitur epistola dedicatoria.

4. JOANNES SEPTEM ECCLESIA. — quas recenset cap. II et III. Quod his septem scribit, omnibus illis scribit; sicut Paulus, quod ad Romanos, Corinthios et alios scripsit, hoc ad omnes fidem gentes scripsit. Hinc mystice S. Chrysostomus, hom. 22 ex variis in *Mattheum* : « Septem, id est, Ecclesie sunt omnes, propter septem spiritus. Omnes ergo in quibus abundantur est spiritus sapientiae, est una Ecclesia; et omnes in quibus abundantur est spiritus consilii, est altera Ecclesia. » S. Augustinus lib. XVII *De Civitate*, cap. IV; *Gregorius*, lib. XXIII *Moral.*, cap. I; *Isidorus*, lib. VIII *Etimol.*, cap. I, dicunt, « ideo septem scribi Ecclesias, ut una Catholica septiformi gratia spiritu plena designetur (1). »

GRATIA VOBIS ET PAX. — Ille est Apostolica salutatio a Christo accepta, qua de favorem et omne bonum (hoc enim Hebreis significat παντες) impetrantur.

(1) Et Verschraege: « Illa Asia (Minor) septem Ecclesias particulas continens, videtur significare or. en catholicum universum, non solum in sua extensione, sed et in sua duracione, prout universum Christi Ecclesiam ab initio ejus usque ad finem in terris continet. Vox enim Asia significat latosa seu turbida; talis autem sumptus potest dici Ecclesia militans, tum propter continuas tribulationes quas patitur, tum propter plurima peccata multorum membrorum suorum: quamvis alio sensu vere sit tota pulchra, et macula in ea nulla reperatur. Clavis sine, iesique explicationes libri Apocalypses, pag. 8.

Notat Tertullianus, lib. V *Contra Marcionem*, cap. v, et ex eo Baronius, anno Christi 43, Judeos, et ex eorum more Christum, pacis nomine salvare consuessed discipulos; quos ut eodem modo cum in alienas domos introirent, in ea degentes salutarent, admonuit *Luce* x, 5. Post Christi vero ascensionem Apostolos in salutatione pacis gratiam addidisse, immo premissae : quod videlicet tam sublimis gratiae restituente per Christum generatione humanae essent annuntiatores, et ut Tertullianus ait, « Evangelizantes honorum. » Hinc Paulus in suis Epistolis, et S. Petrus suos salvant, dicendo : « Gratia vobis et pax. » Eadem salutatione in suis epistolis unus usus est S. Ignatius, certe qui Antiocheni Episcopi. Unde S. Gregorius, epist. 37 ad *Anastasium*, Antiochenum Episcopum, in fine, sic ait : « Amen, gratia : quae videlicet verba de scriptis vestris accepta, idecirco in meis epistolis pono, ut de S. Ignatio Beatiudo Vesta cognoscatis, quia non solum vester est, sed et noster. » In epistola enim S. Ignatii ad *Ephesienses* eadem verba subscripta leguntur, ex easter vero excidisse putantur. Utique dicit hoc S. Ignatius a S. Joanne magistro suo.

AB EO QUI EST, ET QUI ERAT, ET QUI VENTURUS EST. — id est a Jehovah, puta a Deo. Alludit enim S. Joannes ad illud *Ezodi* cap. III, vers. 14: « Sum qui sum, » et : « Qui est, misit me ad vos. » Ideoque in Greco non est hic solecismus, ut vult Gagelius; neque sensus est nullus, ut vult Erasmus: sed est mimesis, sive imitatio nominis Hebrewi, quod quasi indeclinabilis et invariabile sibi induit Deus, dicens *Ezodi* III, ιηοβατης εια σελαχαι, hoc est, erit (id est, qui est, fuit et erit : Hebrewi enim per futurum significant rei constantiam et continuum duracionem), misit me.

Pari enim modo hic, cum ait S. Joannes : ιηο, supple τω λεγεναι, id est, qui vocatur, vel cui nomen est, ιηο, ιηο, ιηο, id est, qui erat, et qui veniet, sive venturus est. Verbum enim sum sive est, et erat, vel ut hebreico est, erit, significat stabilem aeternitatem, quae omnes temporum, praesentis, praeteriti et futuri differentias complectitur. Unde traditum Hebrei, Hebr. iei tria tempora complecti, praesens, praeteritum et futurum. Id hie explicat Joannes, dicens : « Ab eo, qui est, et qui erat, et qui venturus est. » Ille ergo tria explicit τω ειο, ac consequentes sunt quasi nomen Dei proprium, puta Jehovah, id est Joannes in Greco appositum articulum, ac retinuit nominativum, vel verbum ιηο. Ait enim : ιηο ιηο (non ιηοις) ιηο ιηο, ιηο, q. d. Gratia vobis et pax ab eo, ejus nomen est eius, et erat, et est venturus. Unde patet articulum ιηο, et ιηο, non tanquam participis, neque tanquam propriis nominibus esse adjunctum : hac etiam de causa ipsa indexa relata sunt. Sic S. Augustinus ait se litteris scriberet ad *Degradus*, aliud ad *Deusdedit*, quia hec nomina viros.

Verum hoc symbolum est et cabalisticum, non litterale. Litterale enim nomen Jehovah significatum est, « qui est, » vel « qui erit. » Deducitur enim a radice ιηο, haec id est fiti, ut omnes consentiant, estque idem cum ιηο ιηο, id est erit, ut ostendit *Ezodi* cap. III, 14. Preserimus quia littera Jehovah dictionibus alterius nominis non ex sequitur responda. Nam in Jehovah sunt quatuor littere: cum ιηο, hoie, veħħa, tantum ιηο.

tres dictiones, non quatuor, *Yehata* enim una est dictio, non due. Sie quoque haec tria non respondent ex ordine tribus epithetis S. Joannis. Nam primum est, « qui est; » ultimum, « qui venturus est. » In *ithia vero, hoie, yehata* primum est, « qui erit, » ultimum, « qui fuit; » licet ad hoc respondeat Alcazar *notat.* 3, id studi esse factum a S. Joanne, ut significaret Deum, qui Mosi et Prophetis erat futurus, id est venturus, redemptor, jam in lege nova adesse, esseque presentem. Unde Moses in *Jehova* inscrit ab eo « qui erit, » Joannes vero ab eo « qui est. » Verum quecumque fuerit mutationis causa, hinc saltem liquet hoc nomen non plane idem esse cum nomine *Jehova*. Itaque *Jehova*, id est, qui est, idem est cum eo, « qui est, et qui erat, et qui venturus est, » non literis et etymo, sed significativa et sensu. Nam « qui est, » significat eum qui semper est, et qui habet constans, immutabile et eternam esse, hoc est, eum « qui est, qui erat, et qui futurus est. » Favet Arabicus, qui sit verit, *ab illo qui est, et qui existit, qui futurus est.*

Rursum Alcazar, *notat.* 2, docet nomine *Jehova* representari mysterium SS. Trinitatis. Tres enim substantiae per triplex verbi substantivi repetitionem denotantur; unitas vero essentia per conjunctionem copulativam. Itaque *et erit* referat ad Patrem, cui attributur potentia et gubernatio, que futurum spectat; *fuit* referat ad Spiritum Sanctum, cui attributur bonitas, que prima omnium fuit ratio, qua Deum induxit ut se creaturis communicaret; *est* referat ad Filium, cui attributus Dei sapientia, que futurus et praeteritis presens adest, et omnia in sua aternitate infundit presentia. Insuper, sicut in hisce tribus non variatur essentia significatio; haec enim tria, « erit, est, fuit, » sicut sunt derivatae verbi substantivum sum; ita ejusdem essentiale significationem retinent, sed eam tantum per tempora inflectent et modificant. Ita eadem essentia deitatis est in tribus personis.

Hoc pariter vera sunt, sed symbolica sequitur ac priora, non litterala.

Tertio, idem *notat.* 3, notat nomen *Jehova*, licet significet Dei essentiam et substantiam, posse tamen quoque ad providentias ejus opera referri. Nam *et fuit* significat quod Deus suis operibus initium dederit; *est*, quod isdem per progressum; *erit*, quod isdem daturus sit perfectio-

Per haec ergo tria significatur, Deum fuisse principium Ecclesie, et ab eodem esse ejusdem progressum, ac similiter fore consummationem. Hoc est, quod subdit vers. 8: « Ego sum et tu, principium et finis, dicit Dominus omnipotens, qui est, et qui erat, et qui venturus est. » Ille moraliter, hoc nomine fidelis euiliber excitanda est spes. Nam, ut ait S. Augustinus, serm. 3 *De Ascensione:* « Fidelis quisque cum iam tanta perspernit, per ea quae cognoscit prestatia; dicit

Hoc autem est angelorum, qui sunt administratori Spiritus Dei, ut patet cap. v, vers. 6; cap. xv, vers. 1 et 6; cap. xvi, vers. 4; cap. xvii, vers. 1; cap. xxi, vers. 9; cap. iii, vers. 1; cap. viii, 2. Unde per spiritus hos intelligunt angelos, Clemens Alexandrinus, lib. VI *Strom.* in fine; Aretas, Lyranus, Perierius, Rihera, Emmanuel Sa, Serarius et alii mox citandi; et ex hereticis Beza, Tremellius et Junius hic, Franciscus David in defensione suarum thesaurum apud Faustum Socinum, pag. 43, et ipse Socinus, pag. 46. Unde

Secondo, ali passim per hos septem spiritus accipiunt angelos, sed varie. Nam aliqui, ut Lyranus, Illego et Dionysius per septem spiritus intelligent omnes angelos; septenarius enim est symbolem universitatis. Alii propriè accipiunt septem angelos presidess septem Ecclesiastum, ad quas scribit hic Joannes. Verum

Dico hosce septem spiritus esse septem primarias angelos, qui assistunt Deo, quasi stipitatores primores regni ipsius, parati ad omnem imperium Dei, vel per se, vel per alios inferiores angelos excequendum, praesertim in cura et administratione hominum. Hi enim vocantur et sunt spiritus administratori, *ad Hebreos*, cap. i, vers. 14.

Id ita esse patet, *primo*, ex cap. v, vers. 6, ubi idem septem spiritus vocantur septem Agni coruna, et septem oculi, id est, vigiles sequentes robusti administratores Dei: « Qui, ait, sunt septem spiritus Dei missi in omnem terram. » Ergo sunt angeli: horum enim est mitti; immo angelus idem est quod missus, puta nuntius et legatus. Unde *Zachar.* vi, 10, in septem spiritus vocantur septem oculi Domini, qui discurrent in universam terram. »

Secundo, ex cap. viii, vers. 2, ubi expresse vocantur angeli. Ait enim: « Et vidi septem angelos stantes in prospectu Dei. » *Eb. cap. vi, vers. 13:* « Exierunt septem angelos habentes septem plaga-

Tertio, quia *Tobias* xii, 15, ait Raphael: « Ego sum unus ex septem, qui astamus ante Dominum, » scilicet proxime, quasi primi a rege et summo orbis gubernatore. Nam aliqui milia milium assistunt Deo, ut ait Daniel cap. vi, vers. 10.

Quarto, quia similiter septem angelos praepositos esse septem planetis docent Rabbini Hebreorum, et multi Christianorum Philosophi et Theologici. Audi Trithemum initio libri, quem scriptis de septem intelligentiis orbem motientibus et regentibus, *ad Maximilianum I Imperatorum:* « Venerum, ait, sententia est, mundum hunc inferiorem ordinatione primi intellectus, qui est Deus, per secundas intelligentias gubernatur: quorum opinio Conciliator medicorum assentiens, dicit septem planetis septem spiritus a principio ecclie et terra esse prefectoris, quorum unusquisque mundum gubernat annis 334. Huius positioni complures viri doctissimi praebeant consensum. » *Venerum* merito subdit Trithemius: « Confiteor quod

in his omnibus nihil credo, nihilque admitto, nisi quod credit Ecclesia catholica; cetera ut vanity, confusa et superstitionis refutatio. » Multi enim multi addunt, eaque vana et superstitione, immo heretica, quales sunt nuge Saturnini, apud Ephaphianum, *haeresi* 23, qui somniant mundum et quae eo continentur, a septem angelis esse producta. Insuper, an septem planetarum angelum cum hisce septem spiritibus idem sint, valde dubium est. Nam hi missi sunt in omnem terram, illi planetis suis assident, eosque rotant. Sed siue ibi sunt septem, ita et in terra quae planetis hisce congruit esse septem angelos presides.

Confirmatur *primo*, quia Christus stipatus hisce septem angelis clarissimis, subinde corporaliter apparuit Sanctis, uti S. Sebastiano, dum eum amavit ad instans martyrum, ideoque miro splendore dum circumfudit, et pallio candidissimo per septem hosce cum amicis, uti habent acta S. Sebastiani, fideliter graviterque a notaris Romanis conscripta, quae citant probantque Ado, Ursardus, Baronius et alii.

Confirmatur *secundo*, quia pariter diabolus, hostis Dei, hisce septem angelis ex adverso opposuit septem demones, quos cum septem capitibus viris praefecisse tradit S. Antonius apud Athanasiū, et Serenus apud Cassianum, *Collat.* VII, cap. XVII, et ex his Serenus, *Tobias* iii, 8, Quesit. VI. Id est id alii negant, putentque quosvis demones ad quelibet vitia homines tentare.

Quinto, quia reges Persarum totidem habent principes: nam Assuerus, ut dicitur *Esther*, 1, 14, habebat « septem duces Persarum atque Medorum, qui videbant faciem regis, et primi post eum residere soliti erant. » Hi autem reges in hoc imitati sunt Deum, Deique providentiam. Nam, ut ait Aristoteles (vel quisquis est auctor), lib. *De Mondo ad Alexandrum*, post medium, et ex eo Apuleius, majestas et gubernatio regum Persarum fuit imago divine maiestatis et providentiae. Idem docet libellus *De Regio Persarum principatu*, ex adversario Barnabae Brissonii, fol. 64 et 65.

Aque haec est causa, cur in S. Scripturis horum septem angelorum non fiat mentio, nisi postquam Hebrei in captivitate fuerunt, ibique in aula regum Persarum et Medorum hosce septem principes regni principes conseruent. Tunc enim eis revelatum fuit, instar ilorum esse totidem Dei principes in aula coelesti. Excepte Tobiam, qui dicit fuit Cyrus et reges Persarum, ac a Raphaele cap. xi, didicit hosce septem esse in celo. Tobias enim a Salmanasar fuit abductus in Assyrios. Non constat autem an Assyri principes septem viros haberent in sua regia, uti habuerunt Perse.

Ab his ergo septem angelis, quasi ab administratori Dei, non autem quasi ab auctoribus, gratiam suis postulat S. Joannes: qui enim in aula regis habet gratiam et favorem principum intimum regi, habet et gratiam ipsius regis. Hinc dicimus: « Maria mater gratiae, mater misericordie; » et:

« Nos culpis solutos, mites fac et castos, » non donando, sed impetrando mansuetudinem et castitatem, aequa ac culparum solutionem. Pari modo cum Joannes ait : « Gratia vobis a septem spiritibus, » hoc ipso rogat hosce septem angelos, ut gratiam illis a Deo impetreret. Ergo eos invocat faneit ergo hic invocationem Sanctorum contra hereticos. Quocirca non tantum significat hic hosce septem spiritus assistere Deo, ut vult Beza; sed etiam nobis praesesse et suscurrere, ac ut magis ope sua suscipere, eam a nobis esse implorandum. Insper, eos esse primarios aulas colescentes : Deo enim assistunt, ut principes suo regi.

Sexto, quia horum septem Archangelorum celebri est memoria in Sicilia, Neapoli, Venetia, Rome aliquis Italie urbibus, ubi et imagines eorum affabre, quin et opere mosaicu expressa cernuntur. Neapoli de hisdem editis est libellus anno Domini 1393. Panormi, quae urbs est primaria Sicilia, extat templum septem principibus angelorum dicatum, in quo anno Domini 1316, vetusta eorumdem effigies reperte sunt. Hujus templi rector, Antonius Dux, sacerdos piae et innocentiae vite, Dei instituti crebrum admotus, Romanum venit anno 1327, ut eorumdem cultum ibidem promoveret, hisdemque ecclesiastis vel inveniret, vel appareret. Quocirca post multas orationes et jejunias, ecclesiastica illustrata cognovit Thermas Dioecletiani locum esse septem spirituum ante Deum astantium, utpote in quibus fabricandis laborassent tot corpori angelic, putu quadrangula Christianorum, et dena Martyrum milia, ad id damnata : in quibus excellerunt septem Martires illustres, nimirum SS. Cyriacus, Largus, Smaragdus, Sisinius, Saturninus, item S. Marcellus Papa, et S. Thrason, qui Christianos in iis laborantes animabant, suisque opibus alebant. Hujus revelationis, quam biennio post Venetios primum, postea Romanum anno 1333 typi evulgavit Antonius, mentio fili in ejus sepulcro, quod in hisce Thermis ante summum altare exstet. Purgatis ergo Thermis, locus anno 1331 a Philippo Archito, Vicario Generali Iulii III Pontificis dedicatus est B. Virginis angelorum, sive septem angelis stipatae et circundatae. Cumque per bella rursum locus hie neglectus et profanatus esset, iterum anno 1355, ali visione significantum est divino decreto, Thermas hasce ad honorem septem angelorum, in templum consecrandas esse. Quare Pius IV Pontifex, auditus ejus rationibus et revelationibus, negotium dedit Michaeli Angelo Bonaroto, nobili architecto, ut formam templi in Thermis hice delinearet et appararet. Quo facto, Pontifex ipse, indicte Cardinalium cœtu, die 3 augusti, anno 1361, coram Cardinalibus, tota curia et populo romano, pontificibus induitus, Thermas in honorem S. Marie Angelorum solemniter prece et ritu dedicavit, ilamque ecclesiastum titulum cardinalis ornavit, eoque ex ecclesia S. Crucis in Jerusalem transluit monasterium Patrum

Carthusianorum. Eadem postea novis privilegiis et ornamentis illustrarunt Plus V et Gregorius XIII. Ita habent chronica illius ecclesie, quae a Patribus Carthusianis accepit et perlegi. Ita pariter rem totam narrat noster P. Antonius Spinellus, tract. *De Festis et tempore Deipara*, pag. 690, et Octavius Pancirolius in *Thesauris Roma absconditis*, cap. 6. S. Maria Angelorum, et d. Andreas Victorellus, lib. *De Ministeriis angel.*, cap. xxi, ubi fuse, teneat docte et pie horum septem angelorum officia persequitur. In hisdem chronicis legi multos enumerum quae invocationem horum septem angelorum ibidem a demonibus fuisse liberatos. Evidenter effigies tum illi alibi, tum Antverpiis Hieronymus Wierix, nobilis sculptor, incidit et excudit, adeoque una imagine totum hunc Apocalypsim locum representavit. Unde et imaginis subscriptum est : « Gratia vobis et Pax ab eo qui est, et qui erat, et qui venturus est. » Quocirca plane congruit, ut Pastores Ecclesiarum et fidocles quique horum, immo S. Joannis, qui a septem hisce spiritibus gratiam et pacem septem Ecclesias Asia effigitat, exemplum imitantes, hosce septem archangelos velut principes auctae ecclesiae Ecclesiarum omnium praesides, Dei administratores, hominum mediatores et prepositos, peculiari cultu crebro venerantur, colant et invocant.

Denique illi de septem hisce spiritibus, scilicet eos esse septem principes angelorum, ceaserunt S. Cyprianus *De Exhort. Martyr.*, et contra *Iudeos*; Petrus Galatinus in *Apocat.*, qui manuscriptus ex statu Bibliotheca Vaticana; Salmeron, tom. III, cap. iii; Jacobus Suarez, lib. III in *Apocat.*, vers. 8; Joannes Fontana, Episcopus Ferrarensis, discipulus et Vicarius S. Caroli Borromei, part. 3, auctor. 64. Insper diserte Clemens Alexandrinus, lib. VI *Strom.* : a Septem, ait, sunt quorum maxima est potentia, primogeniti angelorum principes. » Ireneus, et ex eo Aretas, Stephanus Webster, *De Offic. angel.*, cap. iii, num. 8; Fidelis Danielius, lib. I *De Divina provid.*, cap. xx, pag. 185; Laurentius Massellinus, lib. III *De B. Virgine*, cap. v; Pineda, lib. V *Salon. præv.*, cap. xiii, num. 17; Ribera, Viegas, Penerius, Maldonatus hic, Gabriel Vasquez, part. disp. *CLXX.*, num. 3; Franciscus Mayronis, Doctor Illuminatus, sermon. *De creat. anima B. Virgin.*: Mater Domini, ait, dicitur habere septem angelos notabiles, qui assistunt ejus throno, de quorum numero dicitur B. Raphael; et Serarius in *Tobias* cap. xi, ubi et officia horum septem angelorum recenset.

Dices : Si septem spiritus sunt septem angelii, cur prepomuntur Christo ? De eo enim sequitur : « Et a Jesu Christo. » Hoc enim rusticum et indignum videtur. Respondeo : Preponit eos Joannes Christo, quia de Christo nomine deinceps continuauit era sermo. Sic Mattheus Davidem preponit Abraham, dicens : « Liber generationis Jesu Christi filii David, filii Abraham, » quia Abraham mox repetendus erat, dicendo : « Abra-

ham genuit Isaæ, » etc. Porro angeli, cum sint purissimi et nobilissimi spiritus, Ch. ~lo homine, sive humilitate Christi praestant, eamque nature dignitate antecedunt.

Nota, typum et symbolum horum septem Angelorum fuisse septiceps candelabrum Moses *Exodi* cap. xv (septem enim habebat calamas), quod symbolice, aut S. Hieronymus, significabat mundum cum septem planetis. Rursus et potius significabat Ecclesiam, tum militantem, tum triumphantem, cui presuntur spiritus angelici. Deus enim plenaria in mundo distribut per numerum septenarium : sic in mundo septem sunt planetæ, in hebdomada septem dies; sic et septem domi Spiritus Sancti distribuit, et septem virtutes, puta tres Theologicas, et quatuor Cardinales, quibus presuntur septem hi spiritus, ut per eas homines dirigant ad vitam aeternam. Ita Nicolaus Serarius in *Tobias* xii, 13, ubi addit aliquos horum septem nomina ita recensere, scilicet *Michael*, *Gabriel*, *Raphael*, *Uziel* (qui nominatur lib. III et IV *Exod.*), *Sealtiel* (quem colligit ex *Genes.* xvi), *Jehudiel* (quem colligit ex *Exodi* cap. xxii), *Barachiel* (quem colligit ex *Genes.* cap. xviii). Sed ultima quatuor nomina incerta sunt : sola enim tria prima agnoscit et collit *Exodus*, ut asservit Conclavis Romanum, cui preputit Zacharias Pontifex, quod citatur in Vita S. Bonifacii apud Surium, mense junio, fol. 398, et a Baronio, anno Christi 748, fol. 179. Hoc intellige, quod Ecclesia plura angelorum nomina non agnoscit, scilicet que ex Scriptura canonica, aut Ecclesiastica traditione certa sunt. Nam aliquo Urielis nomine admittit S. Ambrosius, lib. III *De Fide in Gratianum*, cap. ii, Isidorus, lib. VII, cap. v, illudque habetur in Missa Morasabrum, quae extat tom. IV *Biblioth.* SS. Patrum; Andreas Cesariensis in cap. xxii *Apoc.*; Albertus Magnus, Bonaventura, Prado, Sixtus Senensis, et aliis quos citat Alcazar, notat, 4 hic, in fine. Zacherias ergo tantum damnat magica et confita Angelorum nomina, quae ab Adalberto haeretico, et, ut videtur, mago in concilio illo producentur. Unde S. Bonifacius in eo exclamavit, illa demonum, non angelorum esse nomina.

Porro nomina septem angelorum jam recensita, divinitus fuisse revelata B. Amadeo, viro sanctitate, miraculis et prophetie illustri, legi in chronicis ecclesie S. Marie Angelorum paulo ante citatis, idque configit sub annum Domini 1460. Idem testatur Petrus Galatinus, lib. II in *Apocat.*, cap. viii. Fuit hic Amadeus illustris familia Lusitanæ, qui Dei amore incensus, spretis omnibus opibus et statibus, monitus S. Francisci ejus ordinem amplexis est, illiusque reformatioem que Amadeorum vocalur, instituit. Unde a Lusitanis B. Amator, ab Italis B. Amadeus vocatus est. Hinc a Sixto IV Pontifice in Confessarium electus et ascitus, ab eo obtinuit montem aureum, vulgo dictum Montorum : ubi crucifixus dicitur

S. Petrus, ibique monasterium sui Ordinis exterrit, de cuius sanctitate et revelationibus multa habent *Chronica Ordinis S. Francisci*, part. III, lib. VI, cap. xxx. Ubi tamen addunt momentumque eas non extrare puras, sed illas varia a variis esse addita. Ego eas Romanus diligenter quasivi, inventi, perlegi, itaque esse comprei. Reperi nomina septem angelorum eadem, quae paulo ante rectavi, sed et ibidem legi nonnulla paradoxa et de falsitate plane suspecta, ut angelos cum celo emperio diu eccliam et terram creator esse; terram initio mundi creatam fuisse materialm primam; lucem initio mundi crearam fuisse solem, ac proinde solem non quarto, ut ait Scriptura *Genes.* I, sed primo mundi die creatum esse; initio creatum esse primum mobile et celos planetarum, ac proinde ingens fuisse vacuum intermedium, quod secundo die quo creatum est celum crystallinum, impletum sit; corpus Adæ formatum esse a tribus angelis, etc. Adde, opiniones Scotti (qui fuit Minorita, uti et Amadeus) in iis passim inserit : « Angelus B. Amadei fuit Scotista. »

Vерum de nominibus hisce parva est difficultas et questione, cum de re et personis constet. Angeli enim inter se non habent nomina, cum se invicem videant facie ad faciem, itaque colloquuntur; sed ea assumunt pro ratione ministerii quod apud homines obeunt. Sic dicitur *Michael*, id est quis *Deus* ? quia pro hominibus pugnat contra superbum Luciferum, *Apoc.* xii, 1; *Gabriel*, id est *fortitudo Dei*, quia fortia Dei gesta et bella annuntiavit Daniell, B. Virgin., etc.; *Raphael*, id est *medicina Dei*, quia Tobiae cecidatum curavit. Pari modo dicitur *Uziel*, id est *lux*, vel *ignis*, is qui homines Dei cognitione illuminat et amore inflamat; *Sealtiel*, id est *oratio Dei*, qui pro hominibus orat, illosque ad orandum excitat; *Jehudiel*, id est *confessio*, vel *laus Dei*, qui homines ad confessionem et laudem Dei exhortatur; *Barachiel*, id est *benedictio Dei*, qui beneficia Dei nobis procurat, nosque ad Dei benedictionem et gratiarum actionem impellit. Scriptis de septem hisce angelorum Principibus, eorumque munis et beneficiis, librum noster P. Antonius Spinellus, Provincialis Neapolitanus. Verum morte preventus eum absolvere et edere non potuit : servatur is manuscriptus Neapol. Porro Salmeron, tom. III, cap. m, haec eadem septem angelorum nomina recenset et probat, uti et Laurentius Massellinus, lib. III *De B. Virgine*, cap. v; Spinellus, Victorellus et plures illi jam citati. Eadem coram imaginibus adscripta inventa sunt in templo eorum Panormi, anno Domini 1316, cum proprio cujusque epitheto, hoc modo : « Michael victoriosus, Gabriel nuntius, Raphael medicus, Uziel fortis socius, Jehudiel remunerator, Barachiel adjutor, Sealtiel orator, » Quin et emblemata cuique propria appicata visabantur. *Michael* enim pejorative calcane Luciferum, levia virarentem palmarum ges-

tabat, dextera lanceam, in cuius summo vexillum candidum, rubra cruce intertexta, se hastae convolvebat. *Gabriel* faculam latera inclusam dextera gerbat, sinistra speculum ex viridi jaspide, rubris maculis immixtis. *Raphael* sublata sinistra paxidem sustinebat, puerum Tobiam dexteram ducens, piseum ex ore prehensione gestantem. *Barachiel* dextera coronam ex auro preferbat, sinistra flagellum tribus nigris funiculis distinctum. *Uriel* dextra eductum gladium stringebat ante pectus transversum, a lava prope pedes flamma colluciebat. *Sealtiel*, vultu oculisque Jeannissis, et palmis ad pectus nensis, precutis speciem extibebat. Eadem septem horum angelorum symbola, hinc ut videtur expressa, exhibet imago Antwerpia ab Hieronymo Wierus incisa. Quocirca hisce tam priscis septem angelorum piske schematibus excitatus, Hector Pignatellus, Comes Montisneonis, Sicilie nomine Caroli V Imperatoris prox, templum hoc instaurans ornatissimum, in eo Senatu Panormitanu, ac plerisque e prima nobilitate ciuibus, Sodalitium, quod Imperatorium dictum est, septem hisce angelorum Principibus instituit, cuius ipsi patrocinio pro Carolo V volens lubens suscepit, ut eorum ope ex patrocinio fultus Imperator, tum pace, tum bello, Panormitanum urbem, adeoque Siciliam universam bene feliciterque moderaretur. Hec exacte ex Actis publicis perscrutati nostri Patres Panormitani, fuse ab me perscripserunt.

Jam vero, an hi septem sint ex summo ordine Seraphim, an ex ordine Principatum, aliis, non constat. Nam Seraphim raro milituntur: hi autem septem angelii, sive spiritus, dicuntur missi in omnem terram. Seraphim assistendo jugiter laudant Deum: hi septem assistunt Deo, ut excipiunt jussa Dei circa Ecclesiam, eaque per se, vel alios inferiores exequantur. Addit: Raphaalem, qui unus fuit et septem, S. Thomas in *Hl sententia*, distinet. 10, et aliis censem non esse e summis angelis, quia Tobie affuit per omnia quasi angelus custos: quanquam de magnis Sanctis nonnullis legamus, quod habenerint Seraphimum aliquem instar angelij custodis a Deo sibi deputatum. Quocirca hosce septem angelos esse Seraphinos, ali affirmant, ali negant. Affirmant jam citati Galatinus, Fontana, Salmeron, Viegas, Perierius et Clemens Alexandrinus, dum eorum vocat primogenitos angelorum principes. Sami Michael et Gabriel, qui in hisce septem primi numerantur, Seraphini esso videntur. Negant Gabriel Vasquez, Serarius et ali, quorum aliqui volunt eos esse Archangulos, ali Principatus, ali Cherubinos, preserimus quia quatuor illi primores aulae et throni Dei, *Ezechiel*, 1, Cherubini vocantur, non Seraphini. Vide ibi dicta, et *Daniel*, vii, 10, ubi docui eosdem esse angelos Deo assistentes et ministrantes, omnesque mitti, etiam Seraphinos.

Porro ab hisce septem angelis Deo astantibus,

Deique qua iaconis, Ecclesia militans, que militari solet, imphantem, septem Diaconos instituit. *Autor*, v. Deinde totidem Diaconos Cardinales posteriores, duis annis auctoravit. Totidem enim Pontificis olim assistere solitos, patet ex lib. *De Roman Pontificum*, in Vita S. Evaristi, qui quartus a S. Petro sanx, ut septem Diaconi Pontifici, imo et Episcopi, predicanti ac celebranti assistenter. Superior horum, et quasi prepositus, vocabatur Archidiaconus, qualis S. Sixto fuit S. Laurentius. Hic numerus duravit usque ad S. Gregorium Magnum, quando, crescente Ecclesia, ali septem prius additi sunt, ac tandem Gregorius III quatuor alios adjunxit, ita ut universi Cardinales Diaconi essent octodecim.

Symbolice, Rupertus, et ex eo Alcazar (licet ipse velit hunc sensum esse litteralem, ne septem angeli cum dictis admittantur), per hosce septem spiritus accipit septem Dei virtutes, sive attributa, in quibus consistit integrum providentia perfectio (spiritus enim significat id quod oculum et intimum est in movandi et gubernandi ratione), nimis sapientia, fortitudo, beneficentia, justitia, patientia, communitas et severitas. Hoc enim septem ad exactum et perfectum regimen requiriatur et sufficiunt. Nam ad illud requiruntur quoque mite et severitas; haec enim dum unum terret, coercet a malo, vel ipsum, vel alium, lubeusque suscepit, ut eorum ope ex patrocinio fultus Imperator, tum pace, tum bello, Panormitanum urbem, adeoque Siciliam universam bene feliciterque moderaretur. Hec exacte ex Actis publicis perscrutati nostri Patres Panormitani, fuse ab me perscripserunt.

Atque de hisce septem divine providentiae virtutibus, censem Alcazar agi per ordinem in septen singulis a cap. v usque ad xi, ideoque illas hic initio, in dedicatoria quasi epistola universim notari et tangi.

Primas quatuor ex hisce virtutibus significant quatuor animalia, que stipant currum regis *Dei*. *Ezechiel*, 1. Aquila enim est symbolum sapientiae divinae, leo fortitudinis, bos beneficentiae, homo justitiae, Sie et Pierius in *Hiernoglyph.* lib. XXXII, antiquissimum affect providentiae. Del picturam, cui in quatuor angulis quatuor haec nomina inscripta erant: « Virtus, auctoritas, scientia, felicitas. » Ubi enim est virtus, ibi est fortitudo, auctoritas pertinet ad justitiam, scientia est sapientia, felicitas indicat beneficentiam. « Nam beatissimus est magis dare, quam accipere, » *Autor*, cap. xx, vers. 33.

De hisce septem fusa agit Alcazar, *notat.* 3, ubi ostendit eas esse non tantum in Deo, sed et in Christo homine, quibus Ecclesiam regit, ut patet vers. 8, atque omnes emicuisse in cruce Christi. Ibi enim apparuit summa Christi sapientia, fortitudo, beneficentia, patientia, etc. Addit Alcazar

Asperci septem lampades, quia illustres sunt, orbemque aquae ac Deum illustrant: ideoque eas apte comparari septem planetis. Per solem enim significari Dei virtutem et fortitudinem, per Jovem equitatem, per Venem beneficentiam, per Mercurium sapientiam, per Saturnum patientiam, per Lunam communitionem, per Martem severitatem. Rursus, hisce septem divine providentiae virtutibus diabolum opposuisse septem vita capitalia, scilicet Dei sapientiae opposuisse superbia, fortitudini aiciam, beneficentie invidiam, equitati avaritiam, patientie iram, communitioni gulam, severitati luxuriam: quia ingenios ejus est speculator.

Porro hasce septem providentiae sue dotes Deum communicant et exercet per angelos, de quibus iam dixi. Itaque hec exposito priori subservit, eamque complet. Septem enim angelii, septem consequenter dotes habent, exhibent et representant: et vicissim Deus septem hasce suas virtutes non immediate per se, sed per angelos exercet et ostendit.

5. ET A IESU CHRISTO, QUI EST TESTIS FIDELIS. — Alludit ad illud *Psalmi*, lxxxviii, vers. 38: « Testis in celo fideli, » quia Christus verum testimonium apud homines reddidit de Patre, ejusque consilio et voluntate circa hominum salutem per fidem in Christum. Graeci enim est ιερος δικαιος, id est testis *ille fidelis*, puta illi egregius et eximus, nimis Martyrumdux et principes, qui pro veritate, quam constanter predicabat, sollicit quod ipse esset Messias a Deo missus, orbis redemptor, atrocissimam in cruce mortem fortissime oppellit. Unde Syrus ter articulio demonstrativum repetens, emphatico illa verit: *Et a Jesus Christo, illo teste, illo fidei, illo primogenito mortuorum.* Joannes Alba Electorum cap. c: *Testis fidelis, inquit, idem est quod principes aeterni.* Unde explicans suudit: « Primogenitus mortuorum, » id est rex mortaliuum (primogenitus enim olim erant familiis et gentiis principes regesque), « et princeps regum terra. » Quod enim testis per catastrophem vocetur iudex et princeps, ostendit *Isaiae* cap. LV, vers. 4. Verum testimonium hoc proprium patet ex testimonio quod perhibuit verbo Dei vers. 2. Hinc Christus a S. Gregorio Nazianzeno, *orat.* 18, quem est de S. Cypriano, vocatur « primus Martyr, » et a S. Augustino, *serm.* 2 *de S. Stephano, caput Martyrum.* »

PRIMOGENITUS MORTUORUM, — id est primo resurgens a mortuis ad vitam beatam et immortalarem, quique fuit causa et exemplar beatam resurrectionis omnium aliorum. Talis enim est solus Christus: nam qui ante Christum ab Elia, Eliseo et aliis a morte suscipiunt sunt, resurrexerunt ad vitam mortalem, sive iterum morituri. Ita Ribera et Gageneus.

Addit Christo hunc titulum Joannes, ut Christians suos animet per hanc resurrectionis cum Christo spem ad persecutions et tribulationes

omnes fortiter cum eo perferentias. Christus enim patiens et resurgens est dux et exemplar Ecclesie, et fidelis cuiusque patients, et e passione gloriose emergentis ac resurgentis. Unde ut tales se ipsum suis fidelibus proponit vers. 18, dicens: « Fui mortuus, et ecce sum vivens in secula seculorum, » quasi dicat: Sie et vobis, o fideles, sub Domitiano, Trajano, etc., moriendum est; sed sperate et durate, nam vivet mecum in secula. Si etiam Christi exemplo sube roborat Paulus. *Romanorum*, vii, 29, dicens: « Nam quos praescivit et predestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. » Vide lib. dicta.

ET PRINCEPS REGUM TERRAE, — q. d. Nolite timere Domitianum aliquo reges terrae: Christus enim omnium horum est rex et dominus. Ipse omnes compescere, areclare, imo annihilare potest, ac consequenter faciet vos illis omnibus per patientiam et fortitudinem superiores, ut regum sitis reges, hic per gratiam et robur invictum, in iudicio extremo vero per gloriam, judicantes duodecim tribus Israel omnesque mundi principes.

QUI DILEXIT NOS. — En dieleias amoris Joannis in Jesum, qui eum erat cor et amor. Graecus textus hic, ut et alibi, videtur corruptus. Habet enim in dativo: Τις ἀγαπησεν την οὐδαέ, id est diligenter nos; dativus ergo videtur irrepsisse pro nominativo. Ita Ribera.

Conatur tamen eum excusare Erasmus, dicens hunc dativum referri ad τὸν fidelis, supple εἰ, « Patri scilicet, qui dilexit nos et lavit per sanguinem αὐτοῦ, id est eum, puta Christi. Verum Noster apostolus et planius verit, in sanguine suo, quod ad Patrem referri nequit, sed ad Filium spectat. Sanguis enim Christi est sapo efficacissimus, qui eluit omnia omnium hominum peccata.

Alcazar vero excusat, dicens haec verba referenda esse ad ea quae sequuntur: « Ipsi gloria, » q. d. Christi diligenter nos sit gloria.

6. ER FECIT NOS REGNUM, — in quo sciellec ipse regnet per gratiam, et in futuro per gloriam. Secundo, consequenter « fecit nos regnum, » id est reges, qui hic vites per virtutes, in futuro morti et misericordie dominemus per beatam immortalitatem. Unde pro regnum multi Graeci codices legunt βασιλεῖ, id est reges, et ita legit Tertullianus. Quocirca Joannes, cap. v, vers. 10, repetens hanc sententiam, ait: « Ecclit nos Deo nostro regnum et sacerdotes, et regnabimus super terram. » Aliud ad *1 Petri* II, 9: « Vos genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. »

Quare inepte Lutherus ex hoc loco contendit probare omnes Christianos esse proprio dicto sacerdotes, non mysticos. Sic enim pariter debent omnes esse reges proprie dicti. Omnes ergo Dei cultores vocantur hic sacerdotes, sed mystici.

Praelate S. Gregorius, XXVI Moral., xxi, explicans illud Jobi xxxvi, 7, Non auferit a justo occu-

los suos, et reges in solio collocat in perpetuum : Bene, inquit, viri sancti divinae Scriptura testimoniis reges vocantur, quia prelati eundem motibus carnis, modo luxurie appetitum frenant, modo estum avaritiae temperant, modo gloriam elatiōnis inclinant, modo suggestionem furoris obrūunt, modo ignem furoris extinguunt. Reges ergo sunt, quia tentationum suarum motibus non consentiendo succumbere, sed regendo praesēs novērunt.

ET SACERDOTES DEO, — offarentes scilicet Deo spiritales hostias, ut ait S. Petrus, epist. 1, cap. ii, vers. 5, puta orationes, elemosynas, jēcum aliaque pia opera. **Secundo,** Christus, ait Cajetanus, fecit nos sacerdotes, qui in Christiano populo instituit ordinem sacerdotalem, et sacerdotes, per quos quisque fidelis offert Deo sacram hostiam et sacrificium Eucharistie.

DEO ET PATRI SUO. — Loquitor de Christo homine, ut dixi. Christus enim, ut homo, Deum agnoscit ut Deum et crearem suum (humanitas enim eius creata est a Deo). Eundem agnoscit ut Patrem suum, quia ratione unionis humanitatis cum Verbo, non tantum quia Deus, sed et qua homo, est Filius Dei Patris naturalis, uti docent S. Thomas et Theologoi.

IFI GLORIA ET IMPERIUM. — Supple sit : est enim optantis hec vox. Alcazar censit intelligit est; censet enim hanc vocem esse affirmantis, quasi dicat : Ex Apocalypses revelatione constat, gloriam et imperium tradita esse Christo; quia gloria et imperium eternum Ecclesia Christiana, quod in ea ipse describit putat, ad Christi gloriam et imperium spectat; atque ex Christi gloria et imperio privatur, quod Ecclesia de suis hodiernis triumphatur, et in celo sit in aeternum triumphatura.

7. ECCE VENIT CUM NUBIBUS. — q. d. Cito veniet Christus ad iudicium, et iam spirito prophetico eminus videtur illum venientem : quia mihi in spiritu ad Deum elevato, omne hoc tempus quod sub eo fluit usque ad diem iudicij, breve videtur, breve est responde aeternitas beatae et misericordie, quam in iudicio pro meritis enique affret, et infigit. Vide II Petri iii, 8, cur Christus venturus sit in nubibus; et quod nubes sint symbolum aeternae ac velut glorie Dei, explicit Ezech. i, 4.

ET VIDEBIT EUM OMNIS OCULUS, ut qui eum revererentur, — in crucifixione, puta qui eum crucifixerunt, uti et illi qui mystice iam eum crucifigunt in suis membris, Christianos ejus discipulos occidendo et crucifigendo. Pro pupugerunt, Zacher. xi, 10, hebr. est ἡρῷ dakeru, quod non tantum compungere, sed et perfodere ac transfigere significat, ut noster ibidem verit.

Hinc videtur quod in Christo iudice veniente ad extremum iudicium videbuntur crucifixiones insignia et vulnera, id est apertures manuum, pedum, lateris, sed gloriosa et splendida, uti notauit S. Ignatius, epist. ad Smyrnenses, Cyriacus,

serm. De Ascensione; Chrysostomus, homil. De Cruce et Latrone; S. Hieronymus ad Heliодorum, et Suarez, III part., Quæst. LIX, art. 6, disp. LVII, sect. 9.

ET PLANGENT SE SUPER EUM OMNES TRIBUS TERRE. — Quia scilicet Christo non obedierunt, ideoque damnabuntur plurimi ex qualibet tribu : hinc plangent. Non enim de planctu penitentie, quo sua peccata planixerunt Judæi et Gentes converse ad Christum, hic agit, ut vult Alcazar, sed potius de planctu reprobatorum et damnatorum, patet, tum quia agit de die iudicij, tum quia alludit ad illud Matth. xxiv, 30 : « Tunc plangent omnes tribus terre, et videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœlo, » ubi claram est agi de planctu qui erit in die iudicij : ille autem erit impiorum, non electorum; tum quia alludit ad illud Zacher. xi, 40 : « Aspicient ad me quem confixerint, et plangent eum planctu, quasi super unigenitum. » Quem locum licet de planctu penitentium explicet Alcazar, tamen S. Augustinus, lib. XX De Civitate Dei, cap. xxx; Theodoreus, S. Hieronymus, Rupertus, Ribera et alii explicant de planctu impiorum in die iudicij.

ETIAM, AMEN. — q. d. Omnino ita erit, vel Amen, Amens. Graeci enim est, ωντεις; ωντεις, quod Noster verit etiam, Graeci idem est quod Hebrews amen.

Queres : Cur Joannes hic idem exprimit per Graecum et per ἡρῷ Hebrew, cum scribat Graecis Graec? Respondeo, ut significet tum Graecos, tum Judeos huic iudicio fore obnoxios, ac in die iudicij confirmarios id quod ipse hic dicit, cum reipsa videbunt ita fieri ut hie predictur, scilicet quod omnnes videbunt Christum iudicem, et plangent. Per Judeos enim et Graecos, omnes Gentes intelligit. Judei enim, utpote Deum colentes, reliquias gentes idololatras vocabant Graecos; omni enim Graci erant rerum domini, ut postea Romani, Ille Paulus ait Rom. cap. i : « Judeo primum et Graec, » q. d. Fides Christi a nobis annuntianda est primum Judeis, deinde Gentibus. Vide ibi dicta.

8. EGO SUNT A ET O. — Queres primo quis hic loquatur. Alcazar censet loqui Christum, quia S. Nazianzenus, orat. 35; S. Athanasius, tract. in illud Matth. xi, 27 : « Omnia nihil tradita sunt a Patre meo; » Ruffinus in Exposit. Symbol.; Idacius Clarius, lib. III Contra Varimandum; Phoebadius, sive Sebasidius, Agennensis in Gallia Episcopus, lib. III Contra Arianos, haec de Christo accipiunt. **Secundo,** quia verbum dicit, designat eum qui Joanni Apocalypsin misit : hic autem fuit Christus, ut patet vers. 1.

Verum dico loqui Deum, prout communis est tribus personis, scilicet Patri, Filio et Spiritui Sancto. Patet hoc conferenti hunc versum cum vers. 4, ubi de Deo in communis est sermo : hic enim idem Dei epithetum repetit, additum eundem esse a et o.

Ad Patres respondeo, eos hunc locum tribuere Filio, non soli, sed quia Filius est Deus, aequo ac Pater et Spiritus Sanctus. Adde Patres respicere ad Apoc. xxii, 2, ubi de Christo idem expresse dicitur. Ait enim : « Ecce venio citio, ego sum a et o, principium et finis; » ac mox subjungi : « Ego Jesus, ego radix David. » Rursus ad cap. ii, vers. 8, abi Christus ait : « Ego sum primus et novissimus. » Quocirca Christiani olim vigente Arianismo, ut orthodoxos, non Arianos profiterentur, in suis sepolcris indici curabant a et o, quasi dicentes : Ego credo de Christo, quod ipsa de se per Joannem dicit, scilicet ipsum esse a et o, id est esse vere Deum, uti est Pater. Id notarunt vetustis scrutatores, uti Ambrosius Morales, lib. XI Histor., cap. XII.

Nota : Christus si hebraice, vel syriac (ut non nulli volunt) locutus est S. Joanni, utpote Hebrews Hebrew, dixi : « Ego sum Aleph et Tau. » Aleph enim est prima, Tau ultima littera Hebreworum. Unde Syrus vertit : Ego sum Aleph et tau. S. Joannes tamen, quia Graeci Graecis scribent, pro Hebrewis substitut Graecas literas a et o, eaque de causa forte Christus pariter Joanni Graec locutus est, dixitque : « Ego sum a et o, » quod italicice melius dicitur : « Io sono lo Alpha et lo Omega. »

Queres secundo : Quis est sensus : « Ego sum a et o? » **Primo,** S. Hieronymus, lib. I Contra Joanninam, putat idem hic duci enim eo, quod ait Apostolus, Ephes. i, 10 : « Instaurare omnia in Christo. » Accedit Tertullianus, lib. De Monogamia, qui putat hie sanciri : « Ut Joannis disputatio desinat in Christum, et per Christum omnia ad initium revocentur, et homo revertatur ad paradisum, ubi prius erat. »

Secondo, Petrus Damiani putat per a et o significari summam sapientiam Christi, quia prima et novissima cognoscit.

Tertio, Arias Montanus in cap. IV Zacharie expone, q. d. Christus in Ecclesia est a et o, id est consummatio, decus et perfectio rerum omnium.

Quarto, Prado in Ezech., in Isagor, sect. 2 : ego sum a et o, id est ego sum principium et finis sermonum et oraculorum Dei, q. d. Ego sum quem spectant omnes Prophetæ, omnes Apostoli, omnis Scriptura sacra; ego sum scopus et summa legis et Prophetiarum, aequo ac Evangelii et Apostolorum; in me adimplentur et consummuntur omnes Patriarcharum historie, omnes Hebreworum ritus, sacrificia, iustitiae, miracula et oracula; omnes Virginum, Martyrum, Anachoretarum virtutes, certamine et triumphi.

Quinto, magis genuina Arctea et alii sic expoununt, « ego sum a et o, » id est, ut sequitur, « ego sum principium et finis. » Nam, cap. XXI, vers. 13, haec tria, quae idem sint, junguntur : « Ego sum a et o, primus et novissimus, principium et finis. » Sic Martialis, lib. II, Codrum votum a alpha penultimum, » id est inter plebeios et pauperes primum et quasi principem. Jam

sensus est : « Ego sum principium et finis. » **Primo,** q. d. Ego sum sine principio et fine, id est sans aeternus, inquit Arctea : significatur enim haec phrasis Dei aeternitas. Itaque sum a et o, hoc est, ego sum is, ante quem nihil est, imo per quem factum est quidquid factum est, quicunque, ut omnia intereant, superstes illis omnibus maneo; si-
c ut ergo alpha sens vocal, quod omnium rerum principio sit antiquior : sic omega, quod sit omni fine posterior, ut ultrinque illi vere sua constet aeternitas. Sic a Graeci Jupiter vocabatur τιτανός, id est terminalis, ταράχη τοῦ τιτανοῦ οὐρανοῦ, eo quod ipse omnium rerum esset principium et terminus. Sicut ergo Apostolus, I Timoth. vi, 16, de Deo ait : « Qui solus habet immortalitatem, » ita ejusdem divinitatem, aeternitatem et imperium S. Joannes describit hac periphrasis : « Ego sum a et o, principium et finis, q. d. Ego sum qui omnes numeros seculorum comprehendo; ego sum qui omnia tempora aeternitate mea ambo, amplector et pretergredi. Nimurum regnum illius, est regnum omnium seculorum, et dominatio illius in generatione et generationem, » Psalm. CLXV, 13.

Rursus et potius active, sum a et o, id est principium et finis, hoc est, sum causa efficientis et finalis universorum : universa enim a Deo ad Deum gloriam creati sunt. Sic Plato : « Deus, ait, est, qui principium, medium et finem rerum omnium complectitur; » et Virgilius : « Ab Iove principium; » et : « A te principium, tibi dominus. »

Recte notat Alcazar abstracta hic ponit pro contextu, idemque dicere Joannem, quod dicit Paulus ad Hebr. xi, 2, ubi Christum vocal autorem et consummatorem ; ἡρῷ enim id est principium, apud Joannem idem est quod ἡρῷ, id est auctor, apud Paulum; et τοιούτοις, id est finis, apud Joannem idem est quod τοιούτοις, id est finitor et consummator, apud Paulum, q. d. Deus est auctor et consummator omnium, Deus est qui incepit et qui perficit. Alludit ad Zacher. iv, 9 : « Manus Zorobabel fundaverunt domum istam, et manus eius perficerunt eam. » Denique hoc sensu et fine Psalm. iv, v, vi, multoq[ue] alios inscribi, « in finem, » id est Deo et Christo, qui eque finis est ac principium Ecclesie rerumque omnium, fuse docet Alcazar, Notat. 8. Ex dictis patet minus recte Theologos aliquos ex hoc loco probare Filium cum Patre esse principium spirans Spiritum Sanctum. Agitur enim hic de principio creaturarum, non Spiritus Sancti.

Queres tertio : Quorsum haec dicit Joannes ? Respondeo, primo, ut doceat Deum quasi principium et finem, orbis, Ecclesie, omnibusque quea in ea geruntur, principium et finem dare Rursus, Deum sicut Ecclesiam Christi oriri fecit, eique dedit principium, ita pariter eam prosecutum et promoturum, ac finem, id est perfectionem ultimam, ei daturum. Ac proinde fideles

non debere timere Domitanos et Decios, quia Deus et ipsi, et ipsorum persecutioni tam principium, quam finem definit et describet; eamque ita moderabitur, ut non patiar suos tentari supravires, sed dabit eum tentatione proventum. Hoc est enim quod dicitur vers. 17: « Noli timere, ego sum primus et novissimus. » Et cap. II, vers. 8: « Haec dicit primus et novissimus: Nihil horum times. »

Mystice Phererius: Per a., inquit, quod est principium alphabeti, significatur Christi divinitas; per e., Christi humanitas. Primo, quia e. est magnum: e. enim rotundum mundum significat, et homo est parvus mundus; Christus vero est e., id est magnum mundus, propter unionem humanae et deitatis. Atque etiam hoc forte spectarunt Christiani, cum suis sepolcros inscriberent a. et e., scilicet ut Christi incarnationem et humanitatem, aquae ad tantam contra heres tunc grassantes proferentur. Hoc speciat illud S. Ambrosius, lib. De Institut. Virgin., cap. XI: « Vide, inquit, clementiam Christi: ipse est primus et novissimus. Qui primus erat, propter nos novissimum fecit. Primus, quia per ipsum omnia; novissimus, quia per ipsum resurrectio. Descendit enim et project. se ut cadetur, infra omnes se faciens, ut omnes juventes levaret. » Idem: Christus, inquit, est a. et e., primus et ultimus: prius aeteritate, ultimus humilitate. »

Secundo, a significat unum, o. octingenta: quia Christus homo factus octingentes, id est innumerabiles, sanctos et electos sibi adoptavit in fine saeculorum, eosque octo beatitudinibus, per diversas mansiones in celo dispersito, remuneratus est, et remunerando dispersitus, inquit Rupertus.

Exstet memorabile pentalpha, id est quintuplex alpha, ex quinque angulis pentagoni prossilis apud Lucianum et Plerium, Hieroglyph. 47, pag. 599, cuius haec est figura. Ferunt enim Antiochum cognomento Soterem, a quo reliqui Syria reges Antiochi sunt dicitur, cum adversus Galatas dimicatus esset, nocti per visionem videre visum astare sibi Alexandrum, qui mandaret ut militibus tessera darer. *bryzōn*, cuius dicti hieroglyphicum olim jam ad inventum erat, triplex triangulus inter se complicitus ex quinque paribus lineis sensu invicem in puncto contingenter, ita ut quinque ilorum anguli faciant quinque alpha: quo non cantanter a se facto, pentagrammoque hujusmodi tum in vexillis imposito, tum et singulis militibus in militibus indumentis superaddito resutioque, admirabilem mox a Galatis consequens est victoriam. Exstet Antiochii numerus argenteus, cui hoc pentalpha in pentagono, litteris *grecis*, id est *santitas vel salus*, inscriptum, in militibus vero imperatorum, qui praecipue Byzantii clausum.

FU IN INSULAS QUE APPELLATUR PATMOS, vel *Patmos*, juxta alias *Subticia*. Deportatio in insulas frequens pona ex tempore. Electi autem ad hoc plerumque insule exiguas et proprie deserte, qualis *Seriphis* et *Gyaros* apud Juvenalem et Tacitum. Cf. Bossetum, *l'Apocalypse*, b. I. Hodie in hac insula ostendit spelunca sub monasterio Sancti Joannis, in qua dicitur idem Apostolus scripsisse Apocalypsim, auctor est Verschraeghe, op. cit. p. 31.

Ianis in Patmos a S. Joanne conversos fuisse ad Christum. Illi nunquam otiosi fuit Apostolorum charitas et zelus.

Nota hic providentiam et consilium Dei, qui suaviter et effeaciter ita cuncta dispositus, ut Joannes ab urbe Roma (in qua longe aberat a suis in Asia Ecclesiis) in Patmon relegaretur, que Asia confermata, atque ipsis septem urbibus ad quas hic sorbit, vicina erat, quo facilis inde per literas cum suis Pharcesis agere, easque instruere et dirigere posset. Ita diligenter Deum omnia cooperantur in bonum. Rursum dicte hic, quam Deus suis in exilio et in tribulatione adsit, deinde lucem et consolationem: ecco Joannes non alibi, quam in Patmo accepit a Deo suam Apocalypsim. Ita Jacob, cum cum persequeretur Esau, vidit Deum in Bethel, Genes. xxviii et xxxii. Moses fugiens Pharaonem, conspicit Deum in rubro ardente, Exodi iii. Ezechiel captus in Babyloniam vidit euendum in curru Cherubico, cap. I. Stephanus in lapidatione vidit Jesum stantem a dextris virtutis Dei, quasi sumum hyperapristem, Acter. vii.

10. FUI IN SPIRITU, — fui raptus mente, fui in spirituali visione, vel in extasi, significat sanctum illum enthousiasmus, quo Prophete corripit extra mundum quasi rapiebantur, et pergebantur cum Domino.

IN DOMINICA DIE. — Ergo a tempore Joannis et Apostolorum cultus sabbati fuit translatus in Dominicam, ob honorem resurrectionis Christi, quia in Dominicam configit.

ET AUDIVI POST ME VOCEM MAGNAM. — Queres: Cur a tergo haec vox exhibita est Joanni? Respondet primo Alcazar, ut Joannes intelligenter se vocari ad bellum, quod iam præterierat, considerandum. Putat enim ipse priori Apocalypsi parte describi bellum, victoriam et excludim Judeorum per Titum, quod jam 23 annis prætererat. Quia enim præterita sunt, retro et post lugum sunt. Unde ait Apostolus, Philip. III, 13: « Que retro sum obliviscens, ad ea vera quo sunt prius extensis meipsum. » Sed hoc fundamentum ejus superioris subvertitur ex eo quod Apocalypsis sit propheta futurorum, non historia prædictorum.

Secundo ergo ei in melius respondet Ambrosius: Thomas Anglicus et Ribera, Joannem hic a tergo audisse vocem, quia auditorius era et ea que erant ignota Ecclesia. Quod enim post nos est, quia videri nequit, nobis ignotum censetur.

Tertio, Anselmus, Richardus et Rupertus censemus hoc situ vocis Joannem, qui contemplationi rerum divinarum vacabat, ad humanam, puta ad allorum correctionem et instructionem revocari.

Quarto, Glossa et Albertus putant haec vocem tergo significari symbolicè, quod haec mysteria, quae Joanni hic revelantur, in lege et Prophetis continetur quasi in tipo et figura.

Quinto et optimo, vox haec a tergo auditus est, ut significaretur primo, revelationem hanc esse

Spiritus Sancti, quia Spiritus Sanctus non videtur ab hominibus, ideoque dum se illo doctorem et monitorem exhibet, videtur facere, « ut aures audiant verba post tergum monentis, » ut ait Isaías, cap. XXX, vers. 21. Secundo, quod Deus hic loquens Joanni, clare per faciem in hac vita videbat nequit. Unde Moysi dixit, Exodi xxxiii: « Posteriora mea videbis, faciem autem meam vide non poteris. » Tertio, quod persecutions haec a Joanne audiret et prophetaret, proxime S. Joannem secutus erant sub Trajano, Adriano, Antonio, etc. Porro vox haec a Deo per angelos de more efformata videtur.

Mystice, significatur hic singularis præsidium Dei, Joannem et fideles suos inter tot persecutions et pericula protegents et dirigents. Reets enim Christi providenta post nos esse describitur, quia cum ipsam non cernamus, ipsa tamen nos cernit, semperque ante oculos habet, tuerit et protegit. Ita Origenes et S. Hieronymus in Ezech. iii, 12.

Tropologice monentur hic fideles, ut a terribus avertantur, et convertantur ad Deum et celestia. Servi enim fugitiivi sumus, atque ut nos revocet, a tergo clamat Christus. Ita Ambrosius et Lyranus.

TANQUAM TUBE. — Ergo haec vox fuit non tantum ingens et contenta, sed et tubalis, sive sonum tubae referens et exprimens: vox enim tanquam non cum comparatione hic nota, quam rei veritatem. Unde videtur haec vox Dei fuisse diversa a voce Christi hominis, de qua dicit vers. 13: « Et vox illius tanquam vox aquarum multarum. » Voce enim divina et tubali excutis Joannes respexit, ydylisque Christum inter septem candebras, vox grandi instar aquarum multarum resonauit, ac dicens: « Noli timere, ego sum primum et novissimum. »

Alius Alcazar: censet enim ultramagis vocem, scilicet tuba et aquarum multarum, fuisse Christi, qui prius vocem tubalem edidit, deinde vocem aquarum multarum: ultramagis bellicam, ut prior significaret bellum illatum Ecclesie a Judeis; posteriori, bellum eidem illatum ab omnibus Gentibus; sed in utroque patientia et virtute sua de utrisque triumphavit Christus, scilicet Judeorum tuba bellicè oppositus, non arma, sed septem tubas, ut olim contra Jericho, de quibus cap. vi. Judeorum enim plaga per has tubas significatur. Aquis vero multis, id est tumultui Gentibus; sed in utroque patientia et virtute sua de utrisque triumphavit Christus, scilicet Judeorum tuba bellicè oppositus, non arma, sed septem tubas, ut olim contra Jericho, de quibus cap. vi. Judeorum enim plaga per has tubas significatur.

Quinto ergo, vox haec, vel tuba, vel bellum, contra maris furorum pugnat. « Nam qui habitat in cordis irridet eos, » Psalm. ii, 4. Hac ergo tuba et voce bellica significari, quod, siue olim bellum tubis jubilee sive redemptoris annus promulgabatur: ita ex tubis Judeorum et Gentium contra Ecclesiam insurgenibus fideles jubilea

consequenter, id est, egregium redemptoris fructum, atque eam libertatem, que in pacis mundane, divitiarum ex vita desipientia consistit. Haec ingeniose et pie dicuntur; at non satis germane et genuine, ut superius ostendi, et inferius ostendam.

41. PHILADELPHIE. — Urbs est sita in Mysia juxta Lydiam, ita dicta ab Attalo Philadelpho conditore. Alia est Philadelphia Syria, quae in Scriptura vocatur *Rabbat florum Ammon*. De ceteris urbibus dicam suis quibusque locis (1).

42. ER CONVERSUS SUM, UT VIDEREM VOCEM, — puta auctorem vocis, sive ipsum vocantem et loquentem; vel « videtur », id est, cognoscere et perspicere. Sic *Ezodi xxv, 18*, dicitur: « Cunctus populus videbat. » id est audiebat, « voces: » visus enim, quia certissimum, pro quo libet sensu, sensatione et cognitione sumitur: presertim, quia intellectus erat hinc vox, ideoque erat ipsa visio. Unde Prophete suas prophetias jam « verbum, » jam « visionem » vocant, quia in mente et spiritu idem sunt videre et audiare. Ita Aretas et Haymo. Vide Can. I in Propheta.

ET CONVERSES VIDI SEPTEN CANDELABRA AUREA. — Candelabra haec erant similia illi, quod fecit Moses in tabernaculo; et illis decem, que fecit Salomon in templo. Ad hec enim alludit: unde et vidit Christum vestitum podere, quasi sacerdotem: sacerdotum enim legi vestis erat podere. Sic et Zacharias cap. iii, vers. 4, vidit sacerdotem Iesum mutatorum vestitum, id est podere, ut vertunt Septuaginta: et mox cap. iv, vers. 2, vidit « candelabrum aureum, et septem lucernas super illud. » Erant ergo haec candelabra instar illorum veterum heptalychna, id est septem lucernas habentia: quodque enim candelabrum erat septiceps, scilicet habens secpas sive calamos, qui singuli in culmine habebant lucernam, ut dixi *Ezodi xv, 31*.

Porro per candelabrum tam Joannes, quam Moses, significat et representavit Ecclesiam: ita enim ait S. Joannes vers. 20: « Candelabra septem, septem Ecclesiae sunt. » Idque apposite. Nam *primo*, Ecclesia est visibilis et conspicua instar candelabri. *Secundo*, quia lucem mundi, puta Christum Christique doctrinam mundo praefat. *Tertio*, quia erecta est ad res divinas et coelestes. *Quarto*, est aurea propter charitatem, et quia quasi aurum igne et malleis persecutionum probatur, extenditur, formatur. *Et* ergo Ecclesia quasi candelabrum (inquit Perierius) per doctrinam Scripturarum lucida, per fulgorem virtutum splendida, per gravitatem morum ponderosa, per obedientiam ductilis, per predicationem sonora, per perseverantiam extensa, per spem erecta, per fidem in Deo fundata, per charitatem Deo as-

(1) Notat Wetsteinus ad h. l. has urbes nobilissimas eodem ordine hic enumerari, quo ex Patmo insula adiunguntur.

Huc alludit et hoc representat Pontifex Romanus, dum ipse solus solemniter celebrans circum se in altari habet septem candelabra (quod nulli episcoporum concessum est): ipsorum enim est Vicarius Christi, qui hic visus est Joanni inter septem candelabram quasi summus Pontifex, et moderator septem, id est omnium, Episcoporum et Ecclesiarum tam Gracie, quam totius orbis. Christus ergo est qui Ecclesie suum communicalitatem splendorem, vim ac virtutem, iuxta illud *Math. xviii, 20*: « Ibi sum in medio eorum. » Quocirca Isaías, cap. xii, vers. 6, Ecclesiam ad gratias agendas et ad jubilum excitat, dicens: « Quia magnus in medio tui Sanctus Israel. »

Hac de causa Christus alia forma et specie apparuit quam habeat in celo, nimirus vestitus podere, canus, cinctus zona aurea, habens pedes ardentes; ut per hunc representarentur res admirandae (de quibus mox dicam), quas Christus in Ecclesia et suis fidelibus (quorum speciem et quasi personam hic induit) operatur, iuxta illud *Psalm. lxvi, 36*: « Mirabilis Deus in sanctis suis; » hoc est, quod ait Paulus *Galat. ii, 20*: « Vivo ego, iam non ego, vivit vero in me Christus: » vide ibi dicta. Sic *Cant. v, 1*, vers. 10 ad finem capituli, describitur Christi species et figura, non solum prout ipse in se est, sed etiam prout in suis preclaris et illustris operatur, ut docet ibidem *Gregorius Nyssenus*, *Paulinus*, *Ambrosius*, *Gregorius*, *Phil. Carpini* et *Honorius*.

VESTITUM PODERE. — Queres cur hoc habitus vestitus apparuerit Joanni Christus? *Primo*, Irenaeus, lib. IV, cap. xxxvii, censem hanc figuram ad sacerdotalem dignitatem et gloriosum Christi adventum perfingere. Sic et Stunus in *Zacharie* cap. iv, putat hunc describi Christi habitum, quatenus iudex est, et ut iudex judicabit orbem in fine mundi.

Secondo, Luius Legionensis, lib. *De Nominibus Christi*, opinatur totum hoc signum ac Christi ardenter charitatem referri debere.

Tertio, Pannonius asserit hanc in agmina cuiuslibet justi convenire, quia Christi et Ecclesiae sunt unus; Christusque hic suorum habitu se vestit, ut indicet in illis vivere, operari et loqui, ut paulo ante dixi.

Quarto, alii putant hic depingi Christum, qua ratione est perfectissimus legislator. Unde Ribera censem hoc signum ad justorum consolationem et errorum impiorum spectare.

Quinto, Perierius censem in hoc Christi schemate depingi providentiam, quia Christus regit, curat et gubernat suam Ecclesiam; et in hoc ipso propone ideam gubernationis Ecclesie, quam Episcopi et Pastores imitari debeant. Sic et multi alii putant hic singulariter exprimi Christi providentiam erga septem Asiae Ecclesias, quibus praeerat, quibusque hinc scriberat Joannes.

Sexto, Alcazar censem hanc primam Apocalypses personam prologum agere, et summam totius

spectaculi (puta totius Apocalypses) perstringere. Unde et vestitus poteris respondet vestibus albis, quibus seniores sunt amici, cap. iv, et hyssino quo se induit Agni sponsa, cap. xix. Sic et poteris hyssina et zona aurea respiciunt angelorum vestitum, qui phialas effundunt, cap. xvi; canities respiciunt canitem seniorum, cap. iv; oculorum flamma eadem sunt cum illis, de quibus dicitur cap. xix: « Oculi ejus sunt flamma ignis. » Pedes ex auro nato ardenti, idem sunt cum illis qui dantur angelis, cap. x, vers. 1: « Pedes ejus tanquam columna ignis. » Ignis ipsis idem est cum eo qui postea Babylonem comburit; septem stellae responderunt stellaris quibus amici est mulier, cap. xii. De morte, inferno et clavibus saepe inferius agetur. Ita ipse. Quae omnia apposite et vere dicuntur.

Proprie famen haec spectant septem candelabria: Christus enim hic eam speciem assumit, que representat nobis ejus officium pontificale circa haec Ecclesias, et alias quasvis, quas corripit, docet, monet, perficit, ut patebit cap. xi et m. Hec enim omnia usque ad cap. iv, pertinent ad primam Apocalypses partem, que est de correptione et instructione septem Ecclesiarum et Episcoporum Asiae. Unde cap. v, ubi incepit altera, scilicet prophethia Apocalypses pars alia visio et aliis species Christi, scilicet quasi Agni occisi, proponitur.

Secundario tamen haec quoque ad caput quintum, totamque Apocalypsin pertinent. Christus enim hic eam speciem gerit, qua representat suam in fideles curam, protectionem et glorificationem: in impios vero, præsertim in Antichristum ejusque assecas, terrem et vindictam, quod est argumentum et scopus totius Apocalypses.

Porro quod Alcazar, pag. 94, haec omnia trahit et suam de arguimento Apocalypses opinionem, scilicet hoc schemate Christi representari victoriaram et triumphum tam de Iudeis et iudaismo quam de Gentibus et gentilismo, superius minus probabile esse ostendit.

Jam quod ad verba textus attinet, nota, « vestitus poteris » hoc est, veste sive tunica talari. Dicta est poteris *אָנֹתְךָ נִזְבְּחָנָה* *אַלְמֵנָה*, quod ad pedes usque adaptetur et descendat; vel, ut Erasmus, *אָנֹתְךָ נִזְבְּחָנָה*; id est pes, *אַלְמֵנָה*, quod in compositione *remun* significat. Deducitur enim ab *ἐπέστη*, id est remigo; inde dicitur tricris, dieris: quasi poteris sit vestis que pedibus remigatur et ventiletur.

Nota: Pontifex duplice habebat tunicam, unam lineam, que habet *תְּרוּתָה ketonet*, grace *גְּרִיסָה* vocabatur, quia semper in sacris unctionibus servabatur; secundam hyacinthianam, quae hebreice *לְעָם* *med* dicebatur, et quae propter pontificem, ab eaque dependebant mala punica et tintinnabula, de qua dicitur *Sep. xvii, 24*: « In vestite poteris totus erat orbis terrarum, » ut scientur significaret pontificem poteris induitum.